

УДК 94: 373(477.41) «1906/ 1919»

Юлія Куценко
(Переяслав-Хмельницький)

ЗАСНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ПЕРЕЯСЛАВСЬКОЇ ЧОЛОВІЧОЇ ГІМНАЗІЇ (1906-1919)

У статті висвітлюється розвиток Переяславської чоловічої гімназії в 1906-1919 роках. На основі архівних джерел та спеціальної літератури автором з'ясовується створення та функціонування навчального закладу.

Методологічною основою роботи стали принципи історизму, системності та наукової об'єктивності. Вони зумовили поєднання загального, особливого і специфічного, конкретний аналіз зазначених явищ за певних умов, а також адекватну інтерпретацію текстів джерел.

Головними ініціаторами створення чоловічої гімназії в Переяславі були чиновники міської думи і Переяславське земство. Переважно вони створювали належні умови для функціонування навчальних закладів. При цьому головним і стабільним джерелом утримання означеного закладу була платня за навчання, що складала переважно 50% бюджету гімназії. Іншим джерелом надходжень були кошти, що виділяли урядники міської думи та земства – 40%, чиновники центральних органів влади надавали лише субсидії у розмірі 8%, а пожертвування від приватних осіб очевидно становили 2%. Стан матеріально-технічної бази чоловічої гімназії був задовільний.

Програми та підручники, за якими велося навчання у чоловічій гімназії Переяслава, як і в Україні, були єдиними для усієї Російської імперії. Як наслідок, гімназії стали знаряддям русифікації українського населення.

Середня освіта відкрила вихованцям шлях до педагогічної, політичної, культурної, медичної та інших сфер діяльності, що допомогло їм усвідомити себе поза сім'єю і реалізувати прагнення громадської діяльності і необхідності. Значна когорта випускників Переяславської чоловічій гімназії в майбутньому стала відомими громадськими та культурними діячами.

Ключові слова: *чоловіча гімназія, навчальний процес, Переяславські урядовці, спонсорська допомога, викладачі гімназії, Міністерство народної освіти, педагогічна рада.*

Виникнення чоловічої гімназії було зумовлене необхідністю надання молоді ширших, класичних освітніх послуг, які могли отримувати вихованці різних верств населення, оскільки ті навчальні заклади, що функціонували в Переяславі, не могли повною мірою задовольнити постійно зростаючу громаду міста та навколишніх сіл. Взимку 1906 р. на спільному засіданні урядників міської думи та Переяславського земства ними ініціювалося створення навчального закладу. Чиновники документально оформили своє прохання про заснування гімназії і надіслали його до Міністерства народної освіти. Невдовзі можновладці освітнього відомства дозволили заснувати чоловічий навчальний заклад, тому 17 червня 1906 р. переяславцям було надане офіційне право Урядових гімназій відповідно до статті №1472 Статуту наукових та навчальних закладів Російської імперії від 1893 р. [6, № 12394]

У липні 1906 р. голова земської управи В. Гамалія та міський голова І.Марченко прохали попечителя Київського навчального округу про призначення на посаду тимчасово виконуючого обов'язки директора, викладача «словесності» (російської мови та літератури – Авт.) Переяславської жіночої гімназії Костянтина Матвійовича Єфімова. Своє неодноразове прохання чиновники мотивували тим, що його призначення «являється для нас желательным ..., такъ какъ г. Ефимовъ живеть въ Переяславе и можетъ теперь же приступить къ приему прошеній, которыхъ поступило уже очень много и вообще къ організації всего гимназического дела» [1, с.412].

2 серпня К.М. Єфімов був затверджений на посаді виконуючого обов'язки директора [1, с.412]. Наголосимо, що він користувався авторитетом серед місцевого населення. Його характеризували як професійного і талановитого педагога, ділового адміністратора, котрий сумлінно виконує свої обов'язки з налагодження благоустрою чоловічого навчального закладу,

тому вихованці К.М. Єфімова мали відмінні результати в навчанні, а освітній процес тривав безперервно. У 1907 р. чиновники та жителі Переяслава своїм листом аргументовано переконували попечителя Київського навчального округу про затвердження його на посаді директора [1, с.412].

Переяславськими урядовцями невдовзі було обране місце для влаштування нової гімназії, яка мала розміщуватися по вулиці Дворянській (сучасна назва – Гімназійна – Авт.), між будинком громади Червоного Хреста і житловими забудовами. Там була земельна ділянка, яка належала місту. Проте поруч півдесятини землі належало дворянці Марії Миколаївні Капцевич, тому чиновники міських відомств звернулися до неї з проханням віддати цю ділянку для заснування навчального закладу. М.М. Капцевич, очевидно, із благодійних міркувань погодилася подарувати ділянку та дозволила, не чекаючи оформлення дарчої, проводити підготовчі роботи [1, с.412].

За ретельними підрахунками, проведеними вдруге, і планом, складеним архітектором Київського навчального округу Олтаржевським, було встановлено, що на будівництво одного корпусу гімназії без викладацьких квартир потрібна сума в розмірі до 87000 рублів, а якщо облаштовувати для освітян ще й житло, то понад 100000 руб. Звичайно, що чиновники були не в змозі витратити одразу такі значні кошти на будівництво, тому було вирішено зводити навчальний заклад поетапно, а навчання розпочати в будівлі колишнього винного складу. Водночас урядовці думи та земства розраховували утримувати гімназію за кошти від сплати за навчання, але таким чином, щоб освіта була доступною вихованцям із малозабезпечених родин. Так, за річне навчання в підготовчому класі батьки учня сплачували 50 руб., а в решті основних класів плата за одного вихованця становила 60 руб. Невдовзі виявилось, що цих коштів недостатньо для повноцінного існування гімназії, тому можновладці вирішили додатково фінансувати основні класи навчального закладу за власний рахунок. Зокрема, урядники губерньського та повітового земства спонсорували 400 руб., а міської думи – 200 руб.

Таким чином, шляхом взаємних зусиль чиновників і родин вихованців, на початку навчального 1906 р. було відкрито підготовчий та три основні початкові класи (1-й, 2-й та 3-й), а впродовж 1907 – 1908 рр. переяславська молодь мала змогу навчатися в 4-му та 5-му класах. Цікаво й те, що протягом останнього навчального року заклад відвідувало понад 260 гімназистів, що, безумовно, вважалося успіхом. Проте зі збільшенням класів була відчутна все більша нестача коштів, тому що в старших класах не вистачало вихованців, які мали сплачувати за навчання. Особлива опікунська рада, до якої входила частина місцевих урядовців, намагалася залучити додаткові фінанси, асигнувавши в 1907 – 1908 рр. на кожен клас не 1000 руб., як планувалося раніше, а 2698 руб. У 1907 – 1908 рр. додатково було залучено 3090 руб., а в 1909 р., у зв'язку з відкриттям 6-го класу, асигнували кошти в сумі 9153руб. 25 коп. Педагогічна рада наголошувала на тому, що впродовж року для повноцінного функціонування 8-ми класів необхідно залучити 35740 руб. Реальний у той час прибуток від навчання становив 15900 руб, допомога від чиновників губерньських та повітових земств і міської управи загалом нараховувалася 1000 руб. (усього 9000 руб., що розподілялися між 9-ма класами, враховуючи й підготовчий), а також надавалися державні субсидії в розмірі 1000 руб. на кожний основний клас (загалом 8000). Таким чином, гімназія утримувалася фактично за рахунок значної суми – 32900 руб., проте 2840 руб. усе одно не вистачало. Зрозуміло, що із цієї значної суми потрібно було нарахувати платню викладачам, бібліотекарю, лікарю, швейцару та кочегару. Неабияких витрат потребувало обладнання природничого, фізичного кабінетів, а також гроші необхідні були для закупівлі спеціальної навчальної літератури. Наголосимо, що у 1908 р. урядники Переяславського земства за підписом голови Івана Данельського прохали чиновників Міністерства народної освіти надати їм фінансову допомогу в розмірі 25000 – 30000 руб. із державних фондів для повного завершення будівництва гімназії до 1909 – 1910 навчального року [7, № 5118].

Незважаючи на всі тогочасні проблеми, у 1909 р. нове двоповерхове цегляне приміщення гімназії (зведене у стилі модерн) відчинило свою «браму мудрості» для 298 вихованців. Навчальний заклад оцінювався у 80000 руб. (разом із ділянкою та рухомим майном) і складався

з 9-и класних кімнат, великого актового залу, просторої учительської кімнати, кабінету директора та лікаря, канцелярії, прийомної, швейцарської і бібліотеки. У підвальному приміщенні через брак коштів було влаштовано роздягальню, буфет, кімнату для технічного обслуговуючого персоналу та санітарний вузол (клозет). У підвалі також знаходилося центрально-парове опалення. Через фінансові труднощі план будівництва навчального закладу не вдалося виконати повністю, тому були певні недоліки, до яких слід віднести відсутність викладацьких квартир, а також інших приміщень, передбачених програмами, затвердженими Міністерством народної освіти в 1913 р., зокрема, рекреаційної зали (приміщення для відпочинку між перервами в навчанні – Авт.), окремої кімнати для фундаментальної бібліотеки, природничо-історичного кабінету, кімнати для архіву та для виконувача обов'язків інспектора. Освітяни гімназії за невелику плату орендували для вихованців Варваринську церкву, оскільки своєї домової не мали. У 1913 р., згідно з розпорядженням Міністерства народної освіти, Переяславську чоловічу гімназію в повному складі класів з липня 1914 р. було передано на утримання державної скарбниці. Але чиновників Переяславського повітового земства зобов'язали щорічно відраховувати в державне відомство 3200 руб [8, арк. 2-3].

Викладачі гімназії отримували спонсорську допомогу від різних осіб для покращення освітнього процесу, наприклад, від князя та повітового предводителя переяславського дворянства (1901 – 1913) Олександра Костянтиновича Горчакова, котрий подарував прилади для фізичного кабінету та наочність для кабінету біології: черепа бегемота та носорога, які, очевидно, привіз зі своєї подорожі до Єгипту. Окрім того, упродовж 1909 – 1915 рр. князь фінансував навчання 2-х учнів у кожному класі [3, с.13].

Взимку 1918 р. місцевим поміщиком Олександром Феодосійовичем Подгаєвським було подаровано навчальному закладу цінний телескоп, для якого на даху гімназії сконструювали особливу астрономічну вишку [9, арк.3].

Престижність викладання в гімназії підтверджує і той факт, що в серпні 1906 р. єпископ Полтавський і Переяславський Іоанн підтвердив письмове звернення попечителя Київського навчального округу про прийняття священика Борисоглібської церкви Михайла Пономаренка на посаду законовчителя. До персонального складу освітян гімназії в початковий період також входили: Юліан Петрович Антолюк – директор (?– 1909 – 1918), міський суддя Євгеній Северинович Павловський – викладав законознавство, Петро Едуардович Жуковський – історію, Костянтин Матвійович Єфімов – російську мову та літературу, Олександр Миколайович Владіміров – латинську та грецьку мову, Гаврило Іванович Ромоданов – правопис, Олександра Олександрівна Наумова – французьку мову, Карл Іванович Аре і Єлизавета Семенівна Чернівецька – німецьку мову, Нестор Феофанович Городовенко – вчитель підготовчого класу (1912 – 1917). Останній педагог, окрім навчання хлопців письма, організував молодіжний співочий гурт, залучивши до участі в ньому багатьох вихованців, що створювало в гімназії атмосферу дружності й святковості. Чоловічий хор одразу здобув прихильність та популярність серед мешканців міста та навколишніх сіл, тому поголос про їх співучість невдовзі дійшов і до Києва. У 1920 р. талановитому й молодому Нестору Городовенку запропонували стати головним диригентом та очолити професіональну хорову капелу «Думка» [3, с.13-15]. Значна частина переяславських освітян входила до хорових колективів міста – Кооперативного Переяславського хору Бориса Левицького та Івана Шалі [2, с.23].

У 1912 р. до навчального закладу входили такі освітяни: директор – статський радник Юліан Петрович Антолюк, виконувач обов'язків інспектора Микола Павлович Матвеев, законовчитель – священик Михайло Пономаренко.

Учителі: російської мови і словесності – Костянтин Матвійович Єфімов, історії – Петро Едуардович Жуковський, географії і природознавства – Георгій Аполлонович Подкопаєв, давньої мови (давньоукраїнського скоропису у XVII – XVIII ст. або старослов'янської мови – Авт.) – Олександр Миколайович Владіміров, французької мови – Олександра Олександрівна Наумова та Єлизавета Семенівна Чернівецька, німецької мови – Карл Іванович Аре, підготовчих класів – Петро Яковлевич Левченко, співу – Іван Андрійович Федоровський, помічники класного наставника – Севастян Казимирович Савич та Федір Іванович Леонтович, діловод –

Гаврило Іванович Ромоданов [4, с.299].

У 1916 р. персональний склад гімназії був таким: директор – Юліан Петрович Антонюк, виконувач обов'язків інспектора Микола Павлович Матвеев, законовчитель – протоієрей Михайло Пономаренко.

Учителі: російської мови і словесності – Сергій Косьм. (?) Ходулін та Григорій Семенович Секалов (Секачов), математики – Володимир Євгенійович Бичков та Олександр Діонісійович (?) Кисленко, географії і природознавства – колезький секретар Михайло Мелентійович (?) Крижановський, латинської мови – Олександр Павлович Бордонос, історії – Олександр Олександрович Грасевич та Павло Андрійович Комарецький, малювання – Костянтин Ілліч Тимошук, гімнастики – Володимир Миколайович Міхновський, французької мови – Олександра Олександрівна Наумова та Олена Миколаївна Козачковська, німецької мови – Карл Іванович Аре, учитель співу (музики – Авт.) – Іван Олександрович Федоровський, класний наставник (помічник) – Севастян Казимирович (?) Савич, лікар – Петро Георгійович Царичков, діловод – Гаврило Іванович Ромоданов.

У березні-квітні 1917 р. Ю. Антонюка за власним бажанням було звільнено з посади директора, відповідно до резолюції міністра освіти. На цю посаду призначили нового директора Олександра Григоровича Глухенького, який перед цим очолював Гоголівську гімназію на Чернігівщині й нібито вимушений був втікати звідти через переслідування більшовицьких комісарів. До нового директора освітяни гімназії ставилися неоднозначно й підозріло, тому в 1919 р. представники педагогічної ради у своєму письмовому зверненні прохали попечителя Київського навчального округу про переведення О.Г. Глухенького з Переяслава в інше місце. З вересня 1919 р. обов'язки директора виконував Микола Павлович Матвеев, який вочевидь користувався авторитетом серед освітян, а за свій професіоналізм був нагороджений 2-ма орденами: Св. Станіслава 3 ступеня (1909) та Св. Анни 3 ступеня (1915). М.П. Матвеев був вихованцем і випускником (1902) фізико-математичного факультету Київського університету Св. Володимира. У подальшому молодий учитель працював викладачем математики в гімназіях Кам'янця-Подільського, Житомира, Києва. Працювати в чоловічій гімназії Переяслава він почав із серпня 1911 р. викладачем математики з виконанням обов'язків інспектора навчального закладу, а з лютого 1917 р. був обраний виконувачем обов'язків голови педагогічної ради у жіночій гімназії. У той час до викладацького складу входили такі педагоги: П. Комарецький – викладав історію, С. Євдокимов – математику, С. Ходулін та Г. Секачов (Секалов) – російську мову та літературу, О. Козачковська – французьку мову, А. Леонтович – природознавство, Ф. Леонтович – гімнастику, В. Самоковлійський – гігієну та був лікарем, А. Ватолін навчав вихованців у підготовчому класі [11, спр.30].

Під час навчання в гімназії відбувалися цікаві театралізовані вечірки на основі постановок конкретного літературного твору. К.М. Єфімов періодично влаштовував літературні диспути та різного роду зустрічі з відомими творчими особистостями, наприклад, із Вірою Холодною. Освітяни постійно підтримували самодіяльність гімназистів. Зокрема, з ініціативи вихованця 6-го класу Володимира Заболотного викладачем Костянтином Тимошуком було організовано гурток із малювання. Педагоги, бачачи здібності й талант хлопця, доручили йому самостійно проводити роботу в гуртку та художньо оформляти програми для гімназійних вечірок. Цінні поради стосовно техніки і практики малювання надавала йому дружина викладача гімназії Карла Аре, яка займалася живописом. Можливо, саме тут через малювання і «проявилось» те первинне, потаємне бажання молодого Володимира Заболотного «творити» свої майбутні проекти, що дало можливість йому стати в подальшому відомим архітектором-академіком. Зі стін Переяславської гімназії вийшла значна частина відомих особистостей. Серед них – Ісидор Якимович Грабовський (1901 – 1968) – обдарований архітектор, науковець. Йому належить науково-популярна праця історичного та архітектурного опису Переяслава-Хмельницького від найдавніших часів до середини ХХ ст. Він був вихідцем із родини цеховиків-міщан, що займалися чинбарством. Випускником гімназії був і Сергій Васильович Малашенко (1906 р.н.) – доктор технічних наук, який зробив цілий ряд винаходів і написав багато праць із механіки, у тому числі «Механіку твердого тіла» [3, с. 99-103].

У навчальному закладі гімназисти вивчали різнопрофільні предмети, такі як Закон Божий, загальна історія, законодавство, загальна географія, природознавство, фізика, математична географія, математика, філософська пропедевтика, російська мова та література, латинська, грецька, французька, англійська та німецька мови. Також учні займалися музикою, малюванням та фізкультурою, проте оцінки їхньої успішності із цих дисциплін в атестаті не фіксувалися. У період Центральної Ради і Директорії (1917 – 1918) у гімназії було впроваджено вивчення нових предметів: української мови та літератури, історії України, географії України. У період режиму генерала Антона Івановича Денікіна (літо – осінь 1919 р.) вихованці повернулися до вивчення дисциплін виключно російською мовою [12, арк.15]. У жовтні цього ж року Міністерство народної освіти намагалося вжити заходів із негайної конфіскації шкільних підручників, у яких певною мірою містилися елементи, спрямовані на руйнування єдиної російської державності. Окрім цього, навчальні заклади поверталися до колишнього правопису.

Зазначимо, що переважна частина освітян чоловічого навчального закладу була ще й засновниками та викладачами комерційного училища, так званого «Общества преподавателей и родителей», яке працювало в другу зміну в приміщенні гімназії [14, спр. 30].

Отже, головними ініціаторами створення чоловічої гімназії в Переяславі були урядники міської думи та Переяславське земство. Переважно вони створювали належні умови для функціонування навчальних закладів.

Серед доброчинців, що робили значні матеріальні внески в розвиток освіти були: дворянка Марія Миколаївна Капцевич, князь та повітовий предводитель переяславського дворянства Олександр Костянтинович Горчаков, місцевий поміщик Олександр Феодосійович Подгаєвський.

Окрім цього, фінансування чоловічої гімназії відбувалося як з місцевого державного бюджету, так і за рахунок платні за навчання, приватних внесків, громадських коштів тощо. При цьому головним і стабільним джерелом утримання означеного закладу була платня за навчання, що складала переважно 50% бюджету гімназії. Іншим джерелом надходжень були кошти, що виділяли урядники міської думи та земства – 40%, чиновники центральних органів влади надавали лише субсидії у розмірі 8%, а пожертвування від приватних осіб очевидно становили 2%.

Педагогічний процес у середній чоловічій школі був спрямований на виховання творчих особистостей. Освітняни постійно підтримували різного роду самодіяльність гімназистів. Про це свідчать випускники гімназії: Володимир Заболотній, Ісидор Якимович Грабовський, Сергій Васильович Малащенко, які в майбутньому стали талановитими архітекторами, науковцями.

У навчальному закладі гімназисти вивчали різнопрофільні предмети, такі як Закон Божий, загальна історія, законодавство, загальна географія, природознавство, фізика, математична географія, математика, філософська пропедевтика, російська мова та література, латинська, грецька, французька, англійська та німецька мови. Також учні займалися музикою, малюванням та фізкультурою, проте оцінки їхньої успішності із цих дисциплін в атестаті не фіксувалися.

Програми та підручники, за якими велося навчання у чоловічій гімназії Переяслава, як і в Україні, були єдиними для усієї Російської імперії. Вони мали виховувати справжніх російських підданих, відданих монарху та престолу. У цьому простежується політика чиновників центрального уряду, яка полягала у створенні в Переяславі та Україні середніх навчальних закладів за російським зразком, з відповідною мовою викладання, побудовою навчально-виховного процесу на засадах самодержавства, православної релігії та «великоруської» народності. Як наслідок, гімназії стали знаряддям русифікації українського населення, виховання його у дусі поваги до царського престолу та примирення з імперською системою панування. Проте, незважаючи на політику російського самодержавства, частина вихованців залишалась національно свідомою та боролася за утвердження самостійності України, зокрема, М.А. Ливицький, А.М. Ливицька, Г.Т. Чорний-Куредя, Є.Ф. Іщенко та ін.

Навчальні плани, посібники та література не містили ґрунтовної інформації з історії, культури та географії України. Головною вадю навчально-виховного процесу було викладання усіх предметів російською мовою, не рідною для більшості мешканців Переяслава. Лише у

період існування Центральної Ради і Директорії (1917 – 1918) у гімназії було впроваджено вивчення історії України, географії України, української мови та літератури.

Стан матеріально-технічної бази чоловічої гімназії був задовільний. Чоловіча гімназія була непогано облаштована, проте для повного забезпечення усім необхідним не вистачало коштів.

Середня освіта відкрила вихованцям шлях до педагогічної, політичної, культурної, медичної та інших сфер діяльності, що допомогло їм усвідомити себе поза родиною та реалізувати власне прагнення до суспільної діяльності. Значна когорта випускників Переяславської чоловічої гімназій в майбутньому стала відомими громадськими та культурними діячами.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Гуржій О.І. Чиновники, міщани та освітяни Переяслава другої половини XVII – початку XX ст.: Монографія / О.І. Гуржій, В.А. Лоха. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – 412 с.
2. Коломієць О. Роль товариства «Просвіта» в освітньому процесі Переяслава 1917 – 20 років / О. Коломієць // Сто неспокійних творчих літ / [Упоряд. Г.В. Гоцкало]. – С. 23.
3. Набок Л. Чоловіча гімназія 1906 – 1918 рр. /Л. Набок // Сто неспокійних творчих літ / [Упоряд. Г.В. Гоцкало]. – К., 2007. – С. 13.
4. Памятная книжка Полтавской губернии на 1912 год. – Полтава : изд-во Полтавского губернского статистического комитета, 1910. – С. 335.
5. Памятная книжка Полтавской губернии на 1916 год. – Полтава : изд-во Полтавского губернского статистического комитета, 1910. – С. 299.
6. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 3935. – Оп. 1. – Спр. 30. Уведомление попечителя Киевского ученого округа № 12394, от 30 июня 1906 г., г. Переяславскому городскому голове.
7. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 3935. – Оп. 1. – Спр. 30. Ходатайство Переяславского уездного земства попечителю Киевского ученого округа № 731, от 14 февраля 1908 г.; Ходатайство Переяславского уездного земства господину попечителю Киевского ученого округа № 5118, от 15 октября 1908 г.
8. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 707. – Оп. 168. – Спр. 660. Переяславская чоловіча гімназія. – Арк. 2 – 3.
9. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 707. – Оп. 168. – Спр. 660. – Арк. 3.
10. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 3935. – Оп. 1. – Спр. 30. Ответ епископа Полтавского и Переяславского Иоанна на запрос попечителя Киевского ученого округа №4459, от 2 августа 1906 г.
11. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 3935. – Оп. 1. – Спр. 30. Справи окружного інспектора Київського учбового округу про діяльність Переяславської чоловічої гімназії.
12. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 3935. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 15.
13. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 3935. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 40, 20.
14. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 3935. – Оп. 1. – Спр. 30.

REFERENCES

1. Hurzhiy O.I. Chynovnyky, mishchany ta osvityany Pereyaslava druhoyi polovyny XVII – rochatku XX st.: Monohrafiya / O.I. Hurzhiy, V.A. Lokha. – Pereyaslav-Khmel'nyts'kyu, 2012. – 412 s.
2. Kolomiyets' O. Rol' tovarystva «Prosvita» v osvithn'omu protsesi Pereyaslava 1917 – 20 rokiv / O. Kolomiyets' // Sto nespokiynykh tvorchikh lit / [Uporyad. H.V. Hotskalo]. – S. 23.
3. Nabok L. Cholovicha himnaziya 1906 – 1918 rr. / L. Nabok // Sto nespokiynykh tvorchikh lit / [Uporyad. H.V. Hotskalo]. – K., 2007. – S. 13.
4. Pamyatnaya knizhka Poltavskoy gubernii na 1912 god. – Poltava: izd-vo Poltavskogo gubernskogo statisticheskogo komiteta, 1910. – S. 335.
5. Pamyatnaya knizhka Poltavskoy gubernii na 1916 god. – Poltava: izd-vo Poltavskogo gubernskogo statisticheskogo komiteta, 1910. – S. 299.
6. TsDIA Ukrayiny u m. Kyievi. – F. 3935. – Op. 1. – Spr. 30. Uvedomlenye popechytelya

- Kyevskoho uchenoho okruha № 12394, ot 30 yuunya 1906 h., h. Pereyaslavskomu horodskomu holove.
7. TsDIA Ukrayiny u m. Kyievi. – F. 3935. – Op. 1. – Spr. 30. Khodataystvo Pereyaslavskoho uezdnoho zemstva popechytelyu Kyevskoho uchenoho okruha № 731, ot 14 fevralya 1908 h.; Khodataystvo Pereyaslavskoho uezdnoho zemstva hospodynu popechytelyu Kyevskoho uchenoho okruha № 5118, ot 15 oktyabrya 1908 h.
 8. TsDIA Ukrayiny u m. Kyievi. – F. 707. – Op. 168. – Spr. 660. Pereyaslavskaya cholovicha himnaziya. – Ark. 2 – 3.
 9. TsDIA Ukrayiny u m. Kyievi. – F. 707. – Op. 168. – Spr. 660. – Ark. 3.
 10. TsDIA Ukrayiny u m. Kyievi. – F. 3935. – Op. 1. – Spr. 30. Otvet yepyskopa Poltavskoho y Pereyaslavskoho Yoanna na zapros popechytelya Kyevskoho uchenoho okruhu №4459, ot 2 avhusta 1906 h.
 11. TsDIA Ukrayiny u. m. Kyievi. – F. 3935. – Op. 1. – Spr. 30. Spravy okruzhnoho inspektora Kyuivs'koho uchbovoho okruhu pro diyal'nist' Pereyaslavs'koyi cholovichoyi himnaziyi.
 12. TsDIA Ukrayiny u m. Kyievi. – F. 3935. – Op. 1. – Spr. 1. – Ark. 15.
 13. TsDIA Ukrayiny u m. Kyievi. – F. 3935. – Op. 1. – Spr. 1. – Ark. 40, 20.
 14. TsDIA Ukrayiny u m. Kyievi. – F. 3935. – Op. 1. – Spr. 30.

Куценко Ю. Основание и развитие Переяславской мужской гимназии (1906-1919).

В статье освещается развитие Переяславской мужской гимназии в 1906-1919 годах. На основе архивных источников и специальной литературы автором выясняется создания и функционирования учебного заведения.

Методологической основой работы стали принципы историзма, системности и научной объективности. Они обусловили сочетание общего, особенного и специфического, конкретный анализ указанных явлений при определенных условиях, а также адекватную интерпретацию текстов источников.

Главными инициаторами создания мужской гимназии в Переяславе были чиновники городской думы и Переяславское земство. Преимущественно они создавали надлежащие условия для функционирования учебных заведений. При этом главным и стабильным источником содержания данного учреждения была плата за учение, что составляла в основном 50% бюджету гимназии. Другим источником поступлений были средства, выделяемые чиновниками городской думы и земства – 40%, чиновники центральных органов власти предоставляли лишь субсидии в размере 8%, а пожертвования от частных лиц очевидно составляли 2%. Состояние материально-технической базы мужской гимназии было удовлетворительное.

Программы и учебники, по которым велось обучение в мужской гимназии Переяслава, как и в Украине, были едиными для всей Российской империи. В следствии, гимназии стали орудием русификации украинского населения.

Среднее образование открыла воспитанникам путь к педагогической, политической, культурной, медицинской и других сфер деятельности, что помогло им осознать себя вне семьи и реализовать стремление общественной деятельности и необходимости. Значительная когорта выпускников Переяславской мужской гимназий в будущем стала известными общественными и культурными деятелями.

Ключевые слова: мужская гимназия, учебный процесс, Переяславские чиновники, спонсорская помощь, преподаватели гимназии, Министерство народного образования, педагогический совет.

Kutsenko J. Foundation and development of Pereyaslav high school for men (1906-1919).

The article deals with the development Pereyaslav high school for man in 1906-1919, respectively. Based on archival sources and professional literature the author ascertains the establishment and functioning of the educational institution.

The methodological bases of the work constituted the principles of historicism, systematic and

scientific objectivity. They predetermined a combination of general, special and specific, concrete analysis of the mentioned phenomena under the certain conditions, as well as an adequate interpretation of the source text.

The main initiators of man's high school establishing in Pereyaslav were officials of the city council and Pereyaslav district council. Preferably, they created the right conditions for schools functioning. The main and stable source of institution's maintenance was payment for tuition, which amounted to 50% of the high school's budget. Another source of funds made the costs that gave the officers of City Council and Zemstvo - 40%, the officials of central government provided subsidies of only 8%, and donations from individuals apparently were 2%. Material and technical base of the high school was satisfactory.

Programs and textbooks, according to which was carried out the studies in high school of Pereyaslav, as well as in Ukraine, were the same for the whole Russian empire. As a result, the high schools became the instrument of Russification of the Ukrainian population.

Secondary education opened for students the way to educational, political, cultural, medical and other activities that helped them to understand themselves without a family and realize the desire for social activity and necessity. A large cohort of male graduates of Pereyaslav men's high school in the future became well-known public and cultural figures.

Key words: *men's high school, educational process, Pereyaslav officials, sponsorship, high school teachers, Ministry of national education, pedagogical council.*

Одержано 12.12.2013